

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

การติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะ และการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา THE MONITORING AND EVALUATION FOR STRENGTHEN HEALTH AND LEARNING ACCORDING BY BUDDHIST WAY

โดย

รศ.ดร.สุรพล	สุยะพรหม	หัวหน้าโครงการ
ดร. บุษกร	วัฒนบุตร	ผู้ร่วมวิจัย
ดร. พงศ์พัฒน์	จิตตานุรักษ์	ผู้ร่วมวิจัย
พล.อ.ดร.รุจ	กลิ่นวุฒิ	ผู้ร่วมวิจัย

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้รับทุนสนับสนุนจาก

โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
โดยการสนับสนุนของสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
สัญญาเลขที่ .....

ชื่อวิจัย	การติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา
คณบัญชี	รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม
	ดร. บุษกร วัฒนบุตร
	ดร. พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์
	พล.อ.ดร.รุจ กลิ่นหอม
องค์กรสนับสนุน	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
หน่วยงานที่รับผิดชอบ	สถาบันวิจัยพระพุทธศาสนา และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีที่วิจัย	2558

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ๑. เพื่อติดตามการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาภาคเหนือที่ ๑ ได้แก่จังหวัดอุตรดิตถ์ น่าน และแพร่ , ภาคเหนือที่ ๒ ได้แก่จังหวัดลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๑ ได้แก่จังหวัดขอนแก่น หนองคายและอุดรธานี , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๒ ได้แก่จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์และยโสธร , ภาคกลางที่ ๑ ได้แก่จังหวัดตาก พิษณุโลก และกำแพงเพชร , ภาคกลางที่ ๒ ได้แก่จังหวัดกาญจนบุรี และภาคใต้ ได้แก่จังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา ๒. เพื่อประเมินผลการปฏิบัติการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาภาคเหนือที่ ๑ ได้แก่จังหวัดอุตรดิตถ์ น่าน และแพร่, ภาคเหนือที่ ๒ ได้แก่จังหวัดลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๑ ได้แก่จังหวัดขอนแก่น หนองคายและอุดรธานี , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๒ ได้แก่จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์และยโสธร , ภาคกลางที่ ๑ ได้แก่จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัยและกำแพงเพชร , ภาคกลางที่ ๒ ได้แก่จังหวัดราชบุรี ฉะเชิงเทราและกาญจนบุรี และภาคใต้ ได้แก่จังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา ๓. เพื่อวิเคราะห์ โครงการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา ภาคเหนือที่ ๑ ได้แก่จังหวัดอุตรดิตถ์ น่าน และแพร่ , ภาคเหนือที่ ๒ ได้แก่จังหวัดลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๑ ได้แก่จังหวัดขอนแก่น หนองคายและอุดรธานี , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๒ ได้แก่จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์และยโสธร , ภาคกลางที่ ๑ ได้แก่จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัยและกำแพงเพชร , ภาคกลางที่ ๒ ได้แก่จังหวัดกาญจนบุรี และภาคใต้ ได้แก่จังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา โดยใช้การวิจัยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสำรวจเอกสาร (Documentary research) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการเสริมสร้างกระบวนการวิเคราะห์โครงการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในกลุ่มพื้นที่ ๗ แห่งดังกล่าว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการรวมข้อมูลเกี่ยวกับการติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆ ของพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ และการสัมภาษณ์ผู้บริหาร

โครงการ จำนวน ๑๐ ท่าน ซึ่งเป็นผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการของโครงการย่อย รวมทั้งการศึกษาด้าน บริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต ตามรูปแบบประเมินโครงการ CIPP Model ผลการวิจัย พบว่า

๑. การขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนว

พระพุทธศาสนาใน ๗ โครงการ พบว่าทุกโครงการเป็นการสร้างความตื่นตัวในองค์ความรู้สัมัยใหม่ เชิงพุทธ เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการขยายบทเรียนในวงกว้าง โดยเฉพาะในพระนิสิต เครือข่ายชุมชน ของพระนิสิตและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการ ดำเนินการจัดทำ พัฒนาและบูรณาการฐานข้อมูลพระสงฆ์ พระนิสิตและองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ในประเด็นการดำเนินงานและสุขภาวะพื้นฐานของ พระสงฆ์ เป็นการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ทั้งการสัมมนาและการประชุมเชิงปฏิบัติการ ใน ระดับกลุ่มย่อย/ภูมิภาค/ประเทศ ในประเด็นพระสงฆ์กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๒. ประเมินผลการปฏิบัติการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ ตามแนวพระพุทธศาสนาการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนว พระพุทธศาสนาใน ๗ โครงการ พบว่ามีทั้งหมด ๒๓ โครงการ งบประมาณ ๒,๖๔๐,๐๐๐ บาท และ ผู้เข้าร่วมโครงการ ๓,๓๖๕ รูปหรือคน

๓. ผลวิเคราะห์โครงการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตาม แนวพระพุทธศาสนาใน ๗ โครงการ พบว่า ๑. ด้านบริบท (Context) : เป็นการสร้างวินัยให้แก่ พระและชาวบ้าน ผ่านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และการปฏิบัติตามศีล ๕ ของพุทธศาสนาใน ไนแต่ละห้องที่ และปฏิบัติตามหลักศีล ๕ และสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน และสร้างความสัมพันธ์ในคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องที่ มีขวัญและ กำลังใจในการปฏิบัติงานในการเป็นการเสริมสร้างรูปแบบและกระบวนการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล ๕ และการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์จังหวัดมีความเข้มแข็งในกระบวนการขับเคลื่อน หมู่บ้านศีล ๕ และมีเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป อันเป็นส่งเสริมและการบูรณาการ ๒. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) : เป็นการให้ความรู้ การสร้าง การเรียนรู้ Learning by doing เช่น การตรวจสอบกิจกรรม เวลา และทรัพยากรของโครงการ , ความยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพื้นที่ , การมีส่วนร่วมของ ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และภาวะผู้นำในโครงการ การส่งเสริมสุขภาวะตาม แนวพระพุทธศาสนา ผ่านการใช้กระบวนการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ๓. ด้าน กระบวนการ (Process) : การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด ผ่านการ สร้างเครือข่าย โครงการที่ได้จัดทำมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนทั้งในเชิงปริมาณ (Return on investment) และ เชิงสังคม (Social Return on investment) อันได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยการวิเคราะห์จากแนวคิดของต้นทุนและผลประโยชน์ที่ได้รับ (Cost-benefit Analysis) และวิเคราะห์บนพื้นฐานของผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุน (ROI : Return on Investment) นำไปสู่ผลการดำเนินงานทั้งในระดับบุคคล หน่วยงานหรือทีมงาน และระดับ สังคม ควบคู่กับการเสริมสร้าง เบญจศีลเป็นหลักธรรมประจำสังคมมนุษย์ ๔. ด้านผลผลิต (Product) การสร้างนวัตกรรมใหม่ในการสร้างองค์ความรู้ทางสังคม ผ่าน Best Practice สร้าง หมู่บ้านต้นแบบเป็นวิถีชีวิตของชุมชน เป็นพฤติกรรมที่ดี ชาวบ้านเข้มแข็งตามหลักภารนา ๕

คำนำ

รายงานวิจัย “การติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา” เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานวิจัย โดยสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ดำเนินการศึกษาวิจัยและสนับสนุนการดำเนินงานเชิงพื้นที่ให้กับองค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นผ่านกลไกและเครือข่ายการทำงานของพระนิสิตและคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนการสนับสนุนกิจการและนโยบายของคณะสงฆ์ เพื่อผลักดันบทบาทพระสงฆ์สู่การทำงานพัฒนาอย่างยั่งยืน

รายงานวิจัยขึ้นนี้ได้ดำเนินการศึกษาผ่านการติดตามการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาภาคเหนือที่ ๑ ได้แก่จังหวัดอุตรดิตถ์ น่านและแพร่ , ภาคเหนือที่ ๒ ได้แก่จังหวัดลำพูน ลำปางและแม่ย่องส่อน , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๑ ได้แก่จังหวัดขอนแก่น หนองคาย และอุดรธานี , ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ๒ ได้แก่จังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์และยโสธร , ภาคกลางที่ ๑ ได้แก่ จังหวัดตาก พิษณุโลก และกำแพงเพชร, ภาคกลางที่ ๒ ได้แก่จังหวัดกาญจนบุรี และภาคใต้ ได้แก่จังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา เพื่อศึกษาหลักการบริหารโครงการ อันเป็นการสร้างแนวทางปฏิบัติงานภายในองค์กรผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม การปฏิบัติตามโครงการหมู่บ้านศีล ๕ การใช้หลักพุทธธรรมส่งเสริมศักยภาพความเข้มแข็งของชุมชน และเพิ่มประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานโครงการเสริมสร้างหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลย์เกิดสภาวะมีความสุขทางกายประกอบกับการใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็น準ะในการดำเนินชีวิตเพื่อเกิดสภาวะมีความสุขทางใจ พร้อมรับต่อการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีของสังคมไทย

คณะผู้วิจัย
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๕
๑.๔ เป้าหมายของการวิจัย	
๑.๔.๑ เป้าหมายเชิงนโยบาย	๕
๑.๔.๒ เป้าหมายเชิงองค์ความรู้วิชาการและสื่อสารสังคม	๖
๑.๔.๓ เป้าหมายเชิงพื้นที่และเชิงปริมาณ	๖
๑.๕ ขอบเขตการวิจัย	
๑.๕.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา	๖
๑.๕.๒ ขอบเขตด้านประชากร	๖
๑.๕.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่	๗
๑.๕.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา	๗
๑.๖ คำสำคัญ (Keywords) ของโครงการ	๗
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	
๑.๗.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗
๑.๗.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๗.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙
๑.๗.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๙
๑.๗.๕ การนำเสนอผลการวิจัย	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๐
๑.๙ หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๐
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารโครงการ การบริหารโครงการ การวางแผนโครงการ การดำเนินการ การติดตามและการประเมินผลโครงการ การประเมินผลโครงการ โมเดลการประเมิน CIPP ของ Stufflebeam	๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารต้นทุน ROI : Return on investment SROI : การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม	๖๗ ๗๓

๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา	
	หลักการ ๔	๗๖
๒.๔	โครงการวิจัยและภาคีเครือข่ายบริบทพื้นที่ ๗ โครงการ	๘๒
๒.๕	ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๙
๒.๖	กรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน	๑๔
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๑๕
๓.๒	ประชากร	๑๕
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๖
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๖
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๖
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	
๔.๑	ติดตามการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนว พระพุทธศาสนา	๑๘
๔.๒	ประเมินผลการปฏิบัติการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการ เรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา	๑๒๙
๔.๓	วิเคราะห์โครงการการขับเคลื่อนโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตาม แนวพระพุทธศาสนา	๑๓๘
บทที่ ๕	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
	บรรณานุกรม	๑๔๕
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก แบบรายงานกำหนดการลงพื้นที่ของโครงการ	
	ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	
	ภาคผนวก ค เอกสารประชาสัมพันธ์โครงการ	

ที่ ศธ ๖๑๓๑.๑/ว ๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์. ๐-๕๓๒๗๘-๓๙๙๙๙
โทรสาร. ๐-๕๓๒๗๘-๓๙๙๙๙

๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความวารสารวิชาการธรรมบรรณ

เรียน ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์

ตามที่ท่านได้ส่งบทความเรื่อง “การติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระราชศาสนา” เพื่อพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมบรรณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น นั้น กองบรรณาธิการ ได้เสนอบทความดังกล่าวให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ได้พิจารณาและกองบรรณาธิการเห็นชอบรับบทความของท่านตีพิมพ์ในวารสารวิชาการธรรมบรรณปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-เมษายน ๒๕๖๐ ซึ่งเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI แล้ว

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.สุรพล พรมกุล)
บรรณาธิการวารสารวิชาการธรรมบรรณ